

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.н. Лучия Малинова Ангелова, СУ ”Св. Кл. Охридски”, ФНОИ

за дисертационен труд на тема:

Приобщаващо образование - модел за позитивно-поведенческа подкрепа на деца с нарушения

разработен от Марина Даска

за присъждане на образователната и научна степен “доктор”

Област на висше образование: 1. Педагогически науки

Професионално направление: 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)

Дисертационният труд е в обем 235 страници, които са текст-изложение и приложения. Структурата му включва увод, три глави и заключение. Библиографията включва 66 заглавия на латиница. В дисертационния труд са представени общо 14 диаграми и 2 схеми. Голяма част от източниците са от последните десет години и отразяват значими публикации за научната област.

Постановката на дисертационното изследване удовлетворява изискванията за защита на дисертационен труд в професионално направление 1.2.Педагогика.

В **увода** на дисертационния труд е обоснована актуалността на проблема. В **първа глава** е представена постановка на проблема на базата на литературен обзор и проучване на добри практики и опит по изследваната тема, разбор на основните понятия и термини и предпоставките за изграждане на модела на изследване. Във **втората глава** са описани теоретико-експерименталните и организационни параметри. В **трета глава** е направен анализа на резултатите от изследването. В заключението са формулирани изводи и препоръки.

Актуалността на проблема е обусловена от съвременните тенденции при постигането на стабилни междучовешки взаимоотношения. Изследването

е актуално и значимо, имайки предвид необходимостта от осигуряване на достъп до качествено образование на мигранти, емигранти, етноси и пр. в Р. Гърция и Р. Албания и преодоляване на ранното отпадане на децата от училище. **Марина Даска** характеризира понятието „приобщаващо образование“ като го диференцира от интегриращото образование.

Извършен е обширен теоретичен анализ. Разгледани са в сравнителен план демографски, културни, нормативни аспекти на приобщаващото образование, като е включена и семиотична гледна точка при тяхното анализиране. Критично са интерпретирани концепции за приобщаването в контекста на транскултурните аспекти.

Трудът се характеризира с качество на представяне: яснота на позицията и ефективност. Дисертационният труд е добре структуриран и обоснован. Целите, задачите и хипотезата отговарят на приемствеността между отделните части, което дава възможност за оптимално структуриране на практическото емпирично изследване.

В глава втора са представени теоретико-експериментални и организационни параметри на изследването. Формулирани са взаимнообвързани цели, хипотетични схващания, насочени към значими изследователски параметри на проучването и са изведени конкретни практически изследователски стъпки, които логически се подкрепят.

Целта на дисертационната разработка е свързана с проследяване ефективността на педагогическото взаимодействие за позитивно-поведенческа подкрепа на деца с открити нарушения в развитието по посока на специфичната подготовка за овладяване на академично знание.

Хипотезата на изследването е свързана с предположението, че при ранно диагностициране на специфични обучителни нарушения при деца билингви ще се предостави реална възможност за навременно структуриране на модел за педагогическото взаимодействие за позитивно-поведенческа подкрепа в приобщаваща среда както за децата, така и за родителите и

учителите. Така, според **Марина Даска**, се преодоляват вкоренените предразсъдъци и се разрешават значителна част от претиворечията, които се самоналагат в приобщаващата и интеркултурна среда на живот.

Задачите на изследването са:

- Проучване на нормативни документи и законодателни актове с регионално и международно значение.
- Уточняване на стратегия за осъществяване на процеса приобщаващо образование и структуриране на модел за позитивно-поведенческа подкрепа на деца с нарушения.
- Определяне на решените и нерешените проблеми при реализиране процеса на приобщаване.
- Проучването на мотивацията, нагласите и компетентностите за работа в приобщаваща среда на специалистите.
- Проследяване ефективността на приложението на модела-диагностични процедури за изследване и оценяване на различията.

„Деца с нарушения” е понятие използвано само за улеснение при обработването на данни. Дисертационното изследване защитава позицията, че категоризирането и етикетането са архаична форма на сегрегация, които поставят рамката на предразсъдъците като ограничение на възможностите на детето.

Съобразно поставените задачи **Марина Даска** избира и съответните методи на изследване:

Използваната система от методи е подходящо изградена и отчита обективно значими резултати: анкетен метод и тестова батерия за оценка, статистически методи, чрез които са установени значими връзки, имащи отношение към поставената хипотеза.

За целите на дисертационния труд са използвани количествени, качествени и аналитични методи.

Възможно е разширяване на изследването към конкретните резултати получени от приложената методика, използването им за по-задълбочено анализиране на поведенческата култура и то главно по отношение методическите аспекти на проучването. Това не омаловажава значимите постижения на труда, след като е налице реална представа за творчески и субектно-ориентирани решения, свързани с приобщаващото образование. От изследването биха могли да се изведат и други констатации и изводи, полезни както в теоретичен, така и в практически план.

В кои по-конкретни направления виждам и как биха могли да се открият **основните приноси** и решения в дисертационния труд?

Изследването е актуално и значимо, имайки предвид необходимостта от осигуряване на достъп до качествено образование на мигрантски общности и преодоляване на ранното отпадане на децата от училище. Докторантката уточнява понятието „приобщаващо образование“, като го диференцира от интегриращото образование.

Извършен е анализ на актуалното състояние на образователната система в контекста на законодателната уредба и ценностите на Европейския съюз (ЕС), в резултат на който са изведени значими задачи и препоръки за преодоляване на проблемите в предучилищното и училищното образование.

Извършен е теоретичен анализ, като са изведени психолингвистични и транскултурни аспекти при обучението на деца-билингви. Въпреки получените резултати, изследването предопределя необходимостта от по-детайлно проучване и сравнителен анализ на мнения на родители и учители, а също и на ученици от малцинствен произход и на такива извън маргинализираните групи.

Приобщаването в общообразователна образователна институция не е самоцел. Неговото прилагане и адекватно осмисляне от цялото общество трябва да се базира на схващането, че децата от малцинствени групи могат да се интегрират в условията на естествената социална среда, защото имат

ресурси и потенциални възможности. Така в голяма степен ще се реализират правата на личността им в съвременното демократично общество.

Представено е изследване, което има за цел изясняване на приобщаващите политики и практики в образованието на Балканите. Така формулирано, то има претенции да надгради и допълни до този момент съществуващите научни търсения и изследвания в научната литература, които сами по себе си така или иначе не са в изобилие. Смята се, че моделът е ефективен и би работил добре в мултикултурна среда и в други държави.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото приложение, както и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Приложеният към него автореферат отразява същността на изследването и коректно представя приносите от него.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на Марина Даска** в област на висше образование: **1. Педагогически науки**, професионално направление **1.2. Педагогика**.

София,

16.09.2019 г.

проф.дн Лучия Малинова